

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

НАУКА БЕЗ ГРАНИЦА III

МЕЂУНАРОДНИ ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

СВЕСКА 2

Језик и језици

КОСОВСКА МИТРОВИЦА

2020

НАУКА БЕЗ ГРАНИЦА III
МЕЂУНАРОДНИ ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

SCIENCE BEYOND BOUNDARIES III – THEMATIC COLLECTION
OF PAPERS OF INTERNATIONAL SIGNIFICANCE

НАУКА БЕЗ ГРАНИЦ III
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТЕМАТИЧЕСКИЙ СБОРНИК

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

**НАУКА БЕЗ ГРАНИЦА III:
2. ЈЕЗИК И ЈЕЗИЦИ**

КОСОВСКА МИТРОВИЦА
2020.

UNIVERSITY OF PRIŠTINA / УНИВЕРЗИТЕТ В ПРИШТИНЕ
FACULTY OF PHILOSOPHY / ФИЛОСОФСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

SCIENCE BEYOND BOUNDARIES II:
2. LANGUAGE AND LANGUAGES
НАУКА БЕЗ ГРАНИЦ II:
2. ЯЗЫК И ЯЗЫКИ

KOSOVSKA MITROVICA
2020

НАУКА БЕЗ ГРАНИЦА – Међународни тематски зборник
SCIENCE BEYOND BOUNDARIES – Thematic Collection of Papers
of International Significance

НАУКА БЕЗ ГРАНИЦ - Международный тематический сборник

НАУКА БЕЗ ГРАНИЦА 2: ЈЕЗИК И ЈЕЗИЦИ
SCIENCE BEYOND BOUNDARIES 2: LANGUAGE AND LANGUAGES
НАУКА БЕЗ ГРАНИЦ 2: ЯЗЫК И ЯЗЫКИ

Издавач

*Филозофски факултет Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици*

За издавача

Проф. др Звездан Арсић

Главни и одговорни уредник издавачке делатности

Проф. др Звездан Арсић

Уредници

Проф. др Голуб Јашовић

Доц. др Бранислава Диларић

Доц. др Јелена Бајовић

Рецензенти

Prof. dr Brent Davis, Westcliff University, Irvine, USA

Prof. dr Terence Clifford Amos, Université Catholique de Lille, France

Prof. dr Davronzohn Erinovich Gaipov, Suleyman Demirel University, Kazakhstan

Проф. др Мајо Пижурца, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Проф. др Радован Анђонијевић, Филозофски факултет Универзитета у Београду

Секретари редакције:

Снежана Зечевић, Мина Лукић, Милица Дејановић, Аница Рагосављевић

ISBN за издавачку целину 978-86-6349-150-2

ISBN 978-86-6349-152-6

Међународни тематски зборник *Наука без граница III* резултат је научноистраживачких пројеката *Превод у систему компаративних изучавања националне и стране књижевности и културе* (ОИ 178019) и *Косово и Метохија између националне идентитетске и евроинтеграција* (III 47023), које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Радови се објављују и дистрибуирају у складу са лиценцом Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0. (CC BY NC 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Оцене изнете у радовима лични су ставови аутора засновани на њиховим истраживањима и не изражавају мишљење Уређивачког одбора нити установе у којој су аутори запослени.

УВОДНА РЕЧ

У другој свесци Међународног тематског зборника *Наука без граница 3* садржани су одабрани радови из лингвистике, а ауторе ових радова чине универзитетски наставници и сарадници из земље и иностранства, научници Института за српски језик Српске академије наука и уметности, те неколико докторанада који, судећи по приказаним резултатима свог рада, заузимају добар правац кретања на пољу научноистраживачког делања.

Именована као „Језик и језици“, свеска обухвата 17 текстова. Разуђеност тематике која се у њима обрађује, приступа у њеном расветљавању и примењених методолошких поступака још један је одраз и изразите комплексности природе испитиваног језичког феномена, и изразите ширине науке која се њиме бави. Већи број садржаних радова извештава о резултатима дијалектолошких истраживања српског језичког простора. Дијалекатски језички материјал, забележен на терену од стране самих аутора или ексцерпиран из речничких или књижевних извора, подвргава се аналитичким поступцима на различитим нивоима језичке структуре. У радовима се, између осталог, пописују, анализирају и упоређују поједине фонетске, морфолошке и лексичке особености (косовско-ресавских) говора села Синаја у северној Метохији и села Мала Косаница у околини Куршумлије; указује на најмаркантније структуралне црте у говору села Добраве у лепосавићкој околини као месту додира косовско-ресавског и зетско-сјеничког дијалекта; даје инвентар и распоред назива за типове куће и њене делове из шест говора са српског етнокултурног и језичког простора (Војводина, Лијевач поље и Жупа, Бањани, северна Метохија, Ваљевска Подгорина, Ровца); спроводе лексичко-семантичке анализе кулинарске лексике у говору јабланичког краја, назива за сточно звоно у призренско-тимочким говорима југоисточне Србије, те лексема карактеристичних за пљеваљски крај које се односе на женске одевне предмете; представља когнитивно-семантичка и лингвокултуролошка анализа лексичко-семантичког поља *болесѝ* у српском призренском говору; врши класификација и испитује функција дијалектизама у роману *Ткачи средра* косовскометохијске књижевнице Леле Марковић. Осим тога, попис и лексичко-семантичка анализа личних имена и презимена мештана села Корман, који су такође нашли своје место у овом зборнику, дају знатан допринос српској антропонимији имајући у виду да ономастика зоне Алексиначког Поморавља у којој је поменуто село смештено до сада није завређивала пажњу лингвиста.

У другој свесци налазе се и радови из других области језичких проучавања попут фразеологије, семантике, прагматике, контактне лингвистике, те

група радова која се бави процесом учења језика и неговања језичке културе. У њој се, прецизније речено, представља анализа значења српских фразеологизама који у свом саставу садрже лексему *ййица* или називе за различите врсте птица; испитивање семантичких и прагматичких корелација између главних парадигматских лексичких односа (синонимије, антонимије, хипонимије, инкомпатибилности) и (међу)реченичних односа (семантичке импликације, имплицатуре, еквиваленције, контрарности и контрадикције); поређење категорија појединих именица средњег рода у српском језику као наследном и немачком језику као доминантном; контрастивна анализа садржаја наставних програма за основну школу (предметно подручје *Језик*) у Републици Србији и Републици Црној Гори са циљем да се утврди однос поменутих друштвених заједница према планирању наставе матерњег језика у основној школи; указивање на могућности неформалног (неинституционалног) бављења језичком културом на интернету с циљем њене популаризације у научно-образовне сврхе и с циљем њеног изучавања за потребе лингвистичких истраживања; испитивање импликација мултимодалности и мултиписмености у процесу учења страног језика у раном животном добу; мерење ставова средњошколаца и студената према учењу енглеског језика као страног, уз примарно утврђивање компонената које чине саму структуру става и потом успостављање везе између ставова и понашања (у овом случају, постигнућа у енглеском); анализа ставова студената према енглеском језику струке, као и конкретних језичких потреба студената неопходних за успешно спровођење наставе језика и постизање дефинисаних исхода учења.

Приказани колаж и актуелност обрађених тема, постављени истраживачки циљеви, те постигнути резултати препоручују ову свеску како лингвистичкој тако и широј научној јавности.

Голуб Јашовић
Бранислава Дилпарић
Јелена Бајовић

САДРЖАЈ

Eleni Korosidou, Eleni Griva <i>The Significance of Multimodality and Multiliteracies in Greek Young Learners' Foreign Language Acquisition</i>	1
Јелена Д. Михајловић <i>Контраситивна анализа насјавних програма у Рејудлици Србији и Рејудлици Црној Гори – насјава језика</i>	17
Jelena V. Grubor <i>What Makes up the Attitude to Learning English: EFLS-ALE Scale</i>	31
Голуб М. Јашовић <i>Неке фонетске, морфолошке и лексичке паралеле у говорима села Синаја и села Мала Косаница</i>	53
Драгана И. Радовановић <i>Прилој лексици сјановања – Типови кућа и њени делови у српским говорима</i>	69
Тања З. Милосављевић <i>Рејрезенјација концепција болест на јризренској слици свеја</i>	83
Марина М. Николић, Слободан Б. Новокмет, Светлана М. Слијепчевић Бјеливук <i>Неформални јрисјуји нејовању језичке кулјуре на инјернеју</i>	101
Мирјана М. Стакић <i>Семантика фразеолојизама са зоонимском комјоненјом у савременом српском језику</i>	111
Marko M. Janićijević <i>Correspondence between Lexical and Intersentential Relations: Semantic and Pragmatic Perspectives</i>	123
Јована Д. Бојовић <i>Гријорије Божовић као дијалекајски лексикојраф – на јримеру Женских дреспослица</i>	139
Милица Ј. Дејановић <i>Дијалектизми у роману Ткачи средбра Леле Марковић</i>	153
Ана Р. Савић-Грујић <i>Сјочно звоно на ареалу јујоисјочне Срдије</i>	167

Јована С. Николић <i>Најомене о говору села Добраве у лейосавићкој околини.....</i>	185
Сандра Г. Савић <i>Именице за именовање хране и њића у Речнику говора јабланичког краја Рагмиле Жујић</i>	199
Душан Р. Стефановић <i>Из ономасџике Кормана.....</i>	217
Ана М. Крстић <i>Уџоређивање каџеџорије џојединих именица средњеџ рога у срџском језику као наследном и немачком језику као доминанџном.....</i>	227
Јелена Д. Рајовић <i>Важносџ еџилескоџ језика сџруке за дудуђе занимање сџуденаџа на високим школама сџрукових сџудџја: анализа џоџреда</i>	243

САНДРА Г. САВИЋ¹

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ
БЕОГРАД

ИМЕНИЦЕ ЗА ИМЕНОВАЊЕ ХРАНЕ И ПИЋА У РЕЧНИКУ ГОВОРА ЈАБЛАНИЧКОГ КРАЈА РАДМИЛЕ ЖУГИЋ

У раду је дат лексички инвентар који се тиче кулинарске лексике у *Речнику говора јабланичког краја* Радмиле Жугић. Анализирано је око 200 именица којима се именују реалије уско везане за кулинарство. Циљ рада јесте да се на основу грађе прикупљене из *Речника говора јабланичког краја* укаже на богатство и шаренило једног конкретног лексичког и семантичког система на конкретном дијалекатском подручју. Ексерпирана грађа анализирана је на лексичко-семантичком нивоу, где су лексеме разврстане према ужим пољима и микропољима. Указано је и на порекло појединих лексема које су у српски лексички фонд дошле посредством неког страног језика.

Кључне речи: кулинарска лексика; *Речник говора јабланичког краја*; лексичко-семантички ниво; семантичка поља.

Полазећи од навода Д. Радоњић (2017, стр. 3) да се тек у скорије време јавља све веће интересовање за терминологију кулинарства уопште, а да се поједини лингвистички радови баве и кулинарском лексиком осветљавајући њене различите сегменте, у раду је дата анализа кулинарске лексике на једном конкретном дијалекатском подручју.² Грађа је ексерпирана из *Речника говора јабланичког краја* Радмиле Жугић и сеже до преко 200 лексе-

1 sandrasavic0302@gmail.com

Овај рад настао је у оквиру пројекта 178020 *Дијалектолошка истраживања српској језичкој просјора*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ма³, што говори о томе да је спремање хране и пиће, као и њихова конзумација, део фундаменталне свакодневице, тема честих разговора међу домаћицама, али и део светковина, традиционалних празника и слава.

Лексички фонд који се односи на кулинарство формира посебну терминологију, и то терминологију посебне струке, али и свакодневног живота, а управо ова повезаност сфера струке и свакодневице представља особеност наведеног лексичког система (Радоњић, 2017, стр. 1). Проучавања овог типа не сежу само у лингвистичке проблеме већ се тичу и социологије, етнологије, антропологије. Овакав интердисциплинарни приступ умногоме осветљава материјална и културолошка стања српских домаћинстава, а речници који се баве кулинарском лексиком о томе сведоче у писаној форми и повезују храну и културу. Кулинарска терминологија, како наводи Д. Радовановић (2017, стр. 579), нестабилан је и отворен регистар, који се интензивно богати и то на два начина – оним новим, страним из сусрета култура, али и оживљавањем мање или више заборављеног и потиснутог као регионалног.

Стога је циљ овог рада да на основу грађе прикупљене из *Речника јоворајабланичкој краја* укаже на богатство и шаренило једног конкретног лексичког и семантичког система на конкретном дијалекатском подручју. Лексеме ће бити разматране у оквиру лексичко-семантичких поља. Као једна од хипотеза биће утврђивање порекла анализираних лексема и њихов однос према речима словенског порекла.⁴ Како кулинарство спада у области традиционалне културе која је најподложнија променама и утицајима других култура, неминовно је да ће се ова појава рефлектовати и у језику, будући да се усвајањем аутохтоних начина припремања хране усвајају и називи за нова јела (Радовановић, 2011, стр. 227). Посебно интересовање за ову тему, али и свега што је у домену истраживања традиционалне лексикографије, видљиво је у чињеници да је лексика кулинарства, али и других слојева ма-

2 С тим у вези јесте и констатација да кулинарски или глутонијски дискурс, као и неке друге области језичке употребе, доскора нису били предмет интересовања лингвистике (Симић и Јовановић Симић, 2015, стр. 105).

3 Због обимности броја лексема, у раду ће бити разматране само именице које су у уској вези за кулинарском лексиком. Стога, нису уврштени примери који се тичу посуђа, као ни примери који се тичу воћа, поврћа и биљака које се користе у кулинарству.

4 Како наводи Д. Радоњић „веома је важно утврдити удео словенских речи међу кулинарском лексиком савременог српског језика. Релевантни подаци о заступљености словенске и стране лексике допринели би и реконструкцији начина исхране наших предака кроз време, а анализом ове терминологије могуће је и пратити друштвене, политичке и културолошке утицаје“ (2017, стр. 14). Овој констатацији додаћемо да су приликом оваквог проучавања од великог значаја дијалекатски речници који сежу у дубоку прошлост лексичких слојева.

теријалне и нематеријалне баштине, у опасности да остане незабележена због утицаја града и новог модернизованог доба.

Аналитичком и корпусном методом покушаћемо детаљније приказати ексцерпирану грађу која се тиче области кулинарства. Занимљива је чињеница да ова тематска област није досада детаљније обрађивана са лексичко-семантичког и творбеног аспекта, али је свакако део српских дијалектолошких речника, као и речника општег типа (Мирилов, 2016, стр. 14), а самим тим и *Речника јовора јабланичкој краја* Радмиле Жугић.

Лексичко-семантичка анализа биће извршена према семантичким пољима: 1. *Намирнице*, 2. *Оброци*, 3. *Зимница*, 4. *Млеко, млечни производи и јела са млеком*, 5. *Сује и чорбе*, 6. *Јела од пшенице, хлеб, пециво и јела од брашна*, 7. *Јела од јаја*, 8. *Јела од меса*, 9. *Јела од поврћа*, 10. *Умаци*, 11. *Месне прерађевине*, 12. *Колачи и слајкиши*, 13. *Пића* и 14. *Јела приликом разних свежковина*.⁵ Подела на ова семантичка поља извршена је према *Упутнику за прикупљање кулинарске лексике*⁶ Гордане Вуковић који је систематизован по тематским целинама.

Семантичко поље 1. *Намирнице* оскудно је по броју семема, али и по броју лексема.

1. 1. Лексема *брашњце* користи се у значењу деминутива и хипокористика лексеме *брашно*.⁷

1. 2. У значењу „млевени слани зачин од мешавине разног поврћа, вегета“ употребљава се лексема *виџица*.⁸

1. 3. За „јестиво уље“ користи се лексема *зејин*, али и деминутивни и хипокористични облик *зејинџ*.

1. 4. Семема „маст“ у говору јабланичког краја употребљава се у измењеном фонетском облику *маз*. Забележен је и лик *мазџ*, као деминутивни и хипокористични начин употребе. 1. 5. *Сол*, *солџ* и *солџица* само су варијанте са значењем „со“.

1. 6. Значење „намирница (обично сезонско воће или поврће) која се у току године први пут једе“ именује се лексемом *шазелџ*.

5 Семантичко поље *Припремање хране* није обухваћено грађом јер се, пре свега, односи на начин припремања хране који је у уској вези са глаголима, а они нису тема овог истраживања.

6 Упутник је модификован за потребе овог рада, односно нису обухваћена сва семантичка поља која се налазе у њему.

7 Лексема *брашно* није забележена у *Речнику јовора јабланичкој краја*, већ само њен деминутивни облик.

8 Како наводи Р. Драгићевић, предмет лексикологије представља и поседност семантичког садржаја имена у односу на значење опште лексике. Властите речи имају способност номинације, али не и означавања. Дешава се, међутим, да имена људи или народа „испуномо“ значењем, које се заснива на колективној експресији (2010, стр. 23). Такво „испуњавање“ значења присутно је и код лексеме *виџица*, где назив марке постаје градивна именица за значењем „мешавина зачина“.

1. 7. Намирница „шећер“ забележена је у фонетском лику *шићер*, али и као изведеница *шићерџ* и *шићерче*, које имају хипокористично значење, односно „коцкица шећера“.

1. 8. „Пржено распукло зрно кукуруза, кокица“ именује се лексичким јединицама *дўлка* и *йўцка*.

Лексичко-семантичко поље 2. *Оброци* свакако је концентрисано око назива за оброке у току дана. 2. 1. Самим тим, лексема *вечера* именује „оброк који се узима увече; јело спремљено за тај оброк“, а *вечерка* је само „деминутив и хипокористик од вечера“.

2. 2. Лексичка јединица *врушијук* употребљава се у значењу „први оброк у току дана, доручак“.

2. 3. Лексемом *одјед* означава се „подневни оброк, ручак“. У грађи наилазимо и на деминутивни и хипокористични облик *одедџ*.

2. 4. Ексерпирана грађа бележи и лексему *ручџ* са значењем „први дневни оброк, доручак“.

У ово семантичко поље уврстили смо називе за оброке, али и уопштене називе за јела који нису конкретизовани садржином.

2. 5. Семема „неукусно јело, дућкуриш“ именује се лексемама *дрчкољ*, *дрчкољаџ* и *дућкојиша*.

2. 6. У значењу „загризак, огризак“ употребљава се лексема *зајризобљак*.

2. 7. У значењу „залогај“ употребљава се лексема *залак*, али и њени деривати *залџџ*, *зале* и *залченце*, који имају деминутивно и хипокористично значење.

2. 8. Семема „повећи комад нечега, комадина“ назива се *карјаишак*.

2. 9. „Богата, обилата трпеза“ именује се лексемом *кекањаџ*.

2. 10. Семема „храна“ именује се двома лексемама – *крána* и *ра́на*, с тим што се *крána* односи на „оно што служи за људску исхрану, храна“, док је *ра́на* „сточна храна“.

2. 11. Лексема *йўкница* употребљава се у значењу „храна“, али и у значењу „хлеб“.

2. 12. Широко је распрострањена лексема *манџа* која се употребљава са значењем „храна, јело“.

2. 13. Сама храна може бити именована и лексемом *сџвра*, која има и значење „низак округли сто са храном“.

2. 14. Деминутивним обликом *мезенце* именује се „мезе“, с тим што је код ове лексеме забележено експресивно значење.

2. 15. „Храна која садржи мрс, мрсноћу“ именује се лексемом *мрсниша*.

2. 16. За „овећи, повећи комад нечега, комадина“ употребљава се лексема *йалаваћ*.

2. 17. Семема „комадић нечега (обично воћа) који се једним загризањем одвоји, залагај“ реализује се лексемом *цај*.

Лексичко-семантичко поље 3. *Зимница*⁹ не обилује ни семама, али ни лексемама којима би се именовале одређене реалије. Како наводи Д. Радовановић (2011, стр. 231) у овом семантичком пољу општи назив означен је домаћом лексемом. Из грађе су ексцерпирани следеће лексичке јединице: 3. 1. *љушеница* са значењем „салата од сушених барених паприка и празилука“, 3. 2. *расоница* са значењем „расо, расол“ и 3. 3. *џирошија* као фонетска варијанта са значењем „туршија“.¹⁰ Лексичку јединицу *љушеница* региструје и *Речник јовора Лужнице* с незнатном разликом у значењу „салата од скуваних сувих љутих паприка, уз додатак празилука, соли, зејтина и сирћета“ (Ђирић, 2018, стр. 444), као и *Речник села Каменице код Ниша*, с тим што, осим већ наведеног значења, лексикализује и значење „салата од куваног парадајза и љутих црвених папричица“ (Јовановић, 2004, стр. стр. 150).

Следеће семантичко поље односи се на 4. *Млеко, млечне производе и јела са млеком* где се као општи назив идентификује словенски назив *млеко* (Радовановић, 2011, стр. 232). У грађи је забележен и деминутивни облик *млекце*.

4. 1. Лексема *длајоша* употребљава се у значењу „млеко и млечни производи, бели смок“. 4. 2. Лексичком јединицом *дџлмуж* именује се „јело припремљено од неусољеног младог сира и кукурузног брашна“.

4. 3. Као секундарно значење лексеме *млџка* у *Речнику јовора јадланичкој краја* наводи се „јело припремљено укувавањем јуфки на млеку“.

4. 4. Сличне семантике је и лексема *џарана*¹¹ са значењем „јело припремљено укувавањем уситњених јуфки у млеку“.

4. 5. Јело чији је назив мотивисан начином припремања *дрџено* употребљава се у значењу „јело од уситњеног хлеба и слатког млека“.

4. 6. У оквиру овог поља као класа специфичне семантике издвојене су лексеме које се тичу млечних производа, пре свега сира: *сирење, сиренце*.

9 Ово је општи назив за воће и поврће које се оставља за зиму. Мотивациона база за стварање општег назива јесте заједничка именица *зима* (Мирилов, 2016, стр. 36).

10 Интересантан је податак да у грађи није забележена лексема *ајвар*, што је контрадикторно са поднебљем где је речнички материјал сакупљан. Претпостављамо да је циљ и сврха овог, али и других дијалекатских речника, да се забележе лексеме које нису широко распрострањене и полако нестају. С друге стране, у *Речнику јовора Лужнице* налазимо лексему *ајвар* које се употребљава у значењу „салата од упржених паприка“ (Ђирић, 2018, стр. 18). У *Речнику јовора јуја Србије* спомиње се деминутивни облик *ајварчак* (Златановић, 2011, стр. 19).

11 За ово јело се у раду Д. Радовановић (2011, стр. 234) наводи да је то „тесто измрвљено у зрнесте мрвице“.

4. 7. За семему „кришка, парче сира“ забележен је широк спектар фонетских ликова: *велија, величе, величенце, вилија, виличе, виличенце, фелија, феличе, феличнеце, филија, филиче, филиченце*.¹²

4. 8. Семема „усољена млечна маса од угрушака прокуване сурутке“ реализује се лексемом *урда*.¹³ Лексему сличне семантике *вурда* „млечни производ од посољеног цеђеног киселог млека помешаног са свежим паприкама и спремљеног у качици за зимску употребу“ налазимо у *Речнику јовора Лужнице* (Ђирић, 2018, стр. 106).

4. 9. „Лоптасти комад сира добијен гнечењем и цеђењем усирене масе у повезаном цедилу, гази“ именује се лексичком јединицом *прушка* и деминутивним обликом *пруче*.

4. 10. Семема „угрушак, громуљива (у сурутки)“ именује се лексемом *дрчка*.

4. 11. Поименичени прилог *кисело* употребљава се у значењу „квасац, маја за кишељење млека“.

4. 12. Семема „згрушана млечна маса од које се цеђењем добија сир“ идентификована је лексемом *јодсирак*.

4. 13. За „згрушану млечну масу добијену кувањем густог, жутог млека које крава излучује непосредно после тељења“ користи се лексема *јрбара*.

4. 14. Семема „сурутка“ именује се лексичким јединицама *сирушка* и *сиручица*, али и лексемом *цвјк*.

4. 15. „Слани раствор прокуване воде и млека у коме се чува сир, расо“ назива се *јрсблац*.

Веома оскудно по броју лексема јесте семантичко поље 5. *Сује и чорбе*. Турцизам *чорба* за семему „зачињено течно јело са комадићима меса и поврћа“ забележен је у деминутивној, као и пејоративној форми *чорбичка*, односно *чорбуљак*.

Два веома богата, али и уско повезана лексичко-семантичка поља, 6. *Јела од шесџа* и *Хлед, њеџива и јела од брашна*¹⁴, посматраћемо заједно.

6. 1. Семема „пита (обично са сиром), гибаница“ именује се лексемом *даница* и деминутивним обликом *даничка*.

12 Према Скоку *фелија/велија* тумачи се као грецизам латинског порекла од грчког *phylon* у значењу лист. Ово наводи на закључак да је значење „сир који се оставља у коцкастим комадима“ настало метонимијом преко значења „кришка сира“, од значења „одрезак (лист) сира“ јер се сир у комадима може сећи на листове (Јовић, 2018, стр. 146).

13 А. Шкаљић наводи да је у питању турцизам персијског порекла са значењем „*grušavina*, тј. *ugrušano mlijeko prvih dana pošto se krava oteli, sjera, sjernica*“ (Škaljić, 1966, стр. 336). Скок за ову лексему истиче да је у питању балкански пастирски термин неодређеног порекла из области културе сира (1973, стр. 546). Може се тумачити и као најстарији слој позајмљених сточарских термина који припада старобалканским предримским речима (Јовић, 2018, стр. 154).

6. 2. „Било која врста пите или гибанице“ реализује се лексемом *їоївєніја*.

6. 3. „Пита зељаница“ именује се лексемом *зељáник* и деминутивном формом *зељáнче*.

6. 4. Лексема *јáјченїк* и деминутив *јєјченїче* употребљавају се у значењу „врста пите чија се свака јуфка прелива јајима“.

6. 5. „Пита од коприве“ лексикализује се лексемом *коїрївник* или *коїрївњак*. Забележен је и деминутивни лик *коїрївниче* или *коїрївњаче*.

6. 6. За „питу од купуса, купусару“ употребљава се лексема *коїусник*. Забележен је и деминутив *коїусниче*. *Речник їовора Лужнице Љ. Ђирића* региструје лексему *кїусник* са значењем „пита са киселим купусом“ (2018, стр. 416).

6. 7. Лексичком јединицом *їроїећ* означава се „врста пите са богатим преливом од умућених јаја и сира“.

6. 8. „Пита дундевара“ назива се *їїквєњик* или *їїквєнче*.

6. 9. Семема „пециво од разређеног теста испечено на уљу у тигању“ именује се лексемом *їїїањїца*, као и хипокористичном формом *їїїањїчка*. Потврду за ову лексичку јединицу налазимо и у *Речнику їовора Лужнице* (Ђирић, 2018, стр. 1022), с тим што се употребљава у значењу „мали колач од киселог теста пржен у масти, уштипак“.

6. 10. Семема „производ од брашна, воде, соли и квасца“ назива се *лєд*.¹⁵ Како наводи А. Савић-Грујић (2010, стр. 256), народ хлеб веома поштује и има посебан однос према њему, а тај однос може бити изражен деминутивним и хипокористичним облицима. У грађи се налази велики дијапазон таквих облика, попут: *лєбац*, *лєїче*, *лєїченце*.

6. 11. „Јечмени хлеб, јечменица“ именује се називом *јечмењáк*. Како наводи Н. Богдановић, јечмени хлеб је због опорости ове житарице редак, тежак за јело и варење, непожељан и повезан с крајњом нуждом (2010, стр. 250).

6. 12. Семема „хлеб од кукурузног брашна“ назива се *мумурузница*.

6. 13. Лексемом *їрєшњáк* означава се „хлеб умешен без квасца, пресан хлеб“.

14 У оквиру овог семантичког поља грађа се може поделити на три микропоља: *Кувана сла-на їесїа*, *Кувана слаїка їесїа*, *Пржена їесїа*, према Упитнику Гордане Вуковић. Такву поделу у овом раду нећемо вршити јер сматрамо да је она погоднија ако се грађа сакупља на терену, у непосредном разговору с испитаницима.

15 Хлеб се у словенској традицији конципира као „дар од Бога“, основни животни ресурс, симбол богатства, благодети, здравља и плодности, свакодневна и обредна реалија, објекат поштовања и сакрализације, средство општења људи међу собом и живих с умрлима и представља „највишу животну вредност“ (Стефановић, 2015, стр. 73). Значај ове животне намирице у српској традицији огледа се у читавом низу правила традиционалне културе која су регулисала човеков однос према хлебу. У српској традицији ништа се пре хлеба не износи на сто (Гудурић, 2015, стр. 527).

6. 14. Врста хлеба у зависности од облика (Мирилов, 2016, стр. 48) јесте *ѿоѿача* у значењу „производ од истог теста, али без квасца“. У Речнику *ѿовора Лужнице* ова лексичка јединица лексикализује се нешто конкретнијим значењем „округао и пљоснат хлеб обично од бесквасног теста, који се некад пекао у пепелу на огњишту“ (Ђирић, 2018, стр. 696). У грађи је забележен деминутивни лик *ѿоѿачка*.

6. 15. „Домаћи квасац, маја припремљена од комадића теста, воде и брашна“ назива се *ѿоѿикваса*.

6. 16. Лексемом *дѿицман* именује се „овеће, позамашно парче хлеба“.

6. 17. „Недовољно печена, гњецава доња кора хлеба“ назива се *длизница*.

6. 18. Семема „комад, парче (обично хлеба)“ назива се *комаѿи*, али и *комаче* и *комачење*.

6. 19. Лексеме *кѿричка* и *кѿрка* деминутивни су облици, са примесама хипокористичности, именице *кора*, која се најчешће односи на кору хлеба.

6. 20. Као једно од значења лексеме *крајчѿк* јесте „окрајак (о хлебу)“. Сличне семантике су и лексеме *кришче* и *кришченце* које се односе на „кришку хлеба“.

6. 21. „Ситан делић хлеба, мрва“ примарно је значење лексеме *мрѿка*. Истог значења су и лексеме *ѿрѿшка*, *ѿрѿшчица*, *ѿрунка*.

6. 22. Семема „кришка, парче хлеба“ именује се лексемом *ридањка*, али и деминутивном формом *ридањче*. Сличне семантике је и лексема *руиче* „руд,okraјак“.¹⁶

6. 23. Семема „јело припремљено пржењем измрвљеног кукурузног хлеба“ реализује се лексемом *ѿрошеница*, али и формом *ѿрошеничка* која представља њен хипокористични облик.

6. 24. Овде смо сврстали и лексему *мацкало* која се употребљава у значењу „јело припремљено од пропрженог брашна на масти и алеве паприке“.

6. 25. „Јело од старог хлеба, попара“ именује се лексемом *ѿоѿарѿк*.

Лексичко-семантичко поље 7. *Јела од јаја* оскудно је и по броју семема, као и по броју лексема којима се реализују одређена значења. Лексеме су домаћег порекла, а као мотивациона база послужила је доја (Мирилов, 2016, стр. 58). 7. 1. Као општи назив у овом тематском пољу јавља се лексема *јаје*, која се реализује и обликом *јајце*. 7. 2. „Жути део јајета, жуманце“ именује се лексемом *жушка*. У Речнику *села Каменице код Ниша* регистрована је синтагма *ѿржено јајце* које се употребљава у значењу „кајгана“ (Јовановић, 2004, стр. 259).

¹⁶ Како наводи Д. Радоњић, различити забележени називи за врсте хлеба имали су веома битну улогу у животу појединца и заједнице, пре свега у старијим временима. У питању је таксонимија која се у савременом језику губи пре свега због промена у начину живота и навика у припремању хране. Савремени услови и индустријска производња хлеба допринели су убрзаном губљењу народне лексике (2017, стр. 108).

У лексичко-семантичком пољу 8. *Јела од меса*¹⁷ именују се појединачни називи за јела којима је главни састојак месо, које је у *Речнику јабланичкој јовора* забележено у облику *месцје*.

8. 1. Као „заједнички назив за све врсте печења, печеница“ употребљава се назив *йѣчиво*, као и деминутивни облик *йѣчивце*.¹⁸ 8. 1. 1. Као врсте печења у грађи су забележене лексеме: *јовѣђина, јаињѣђина, йрасѣђина, йелѣђина*.

8. 2. Назив за јело које је посебно обрађено у машини намењеној за ту сврху јесте *млвено месо* (Мирилов, 2016, стр. 59). У грађи су забележени следећи називи за јела од млвеног меса: 8. 2. 1. *йљесканица* „у облику омањих погача“ и 8. 2. 2. *ћедáй, ћедáйче* „у облику малих ваљусака“.

8. 3. Семема „јело приправљено с месом или зачињено машћу“ именује се лексемом *мрснѣна*.

У ово семантичко поље уврстили смо и називе за делове меса. 8. 4. Тако се лексемама *којáн* и *којáнче* именује „батак кокошке или ћурке“, док се део са већом количином меса именује лексемом *крѣлце*. У грађи је забележен и деминутивним облик *крѣлѣнка*. Значење ове лексеме проверили смо и у *Речнику српскојхрватскоја књижевној језика* и она именује „крто месо“.

8. 5. Лексичка јединица *дрклáћ* употребљава се у значењу „повећи комад лошег меса у јелу“. 8. 6. „Било који, неки комад живинског меса“ назива се *йарáман*, а у употреби је и деминутивни облик *йарáманче*.

8. 7. За део животиње који се именује лексемама *цигерица* или *јетра*, односно „унутрашњи орган тамноцрвене боје“ у грађи је забележен облик *циѣр*, као и деривирана варијанта *циѣрка*. У *Речнику села Каменице код Ниша* забележена је синтаagma *црна циѣрка*, а да је у питању назив јела, упућује контекст у којем је синтаagma употребљена „От свó мезѣ нáјвише вóлим да едѣм црну циѣрку“ (Јовановић, 2004, стр. 358).

Веома блиско претходно наведеном семантичком пољу јесте тематска група која се тиче лексема обједињених у оквиру поља 9. *Месне йрѣрађевине*, где смо уврстили називе за производе добијене прерадом меса.

17 У *Речнику јовора јабланичкој краја* нису забележене лексеме које се тичу рибљег меса. „Одсуство развијеније номенклатуре за рибља јела у српском књижевном језику занимљиво је пре свега с обзиром на то да је пост (као период рестрикције мрсне хране, у коме јела од рибе имају важну улогу у обезбеђивању хранљивих материја у исхрани становништва) битан део традиције и православне хришћанске културе српског народа“ (Радоњић, 2017, стр. 58).

18 Ово значење се на северу Србије, у Банату, лексикализује простом лексемом *йѣчѣње* и сложеном лексемом *йѣчено месо* (Радовановић, 2013, стр. 462).

9. 1. Свакако најрепрезентативнија лексема у овом лексичко-семантичком пољу јесте *йиийје*¹⁹ са значењем „јело од ножица, главе, кувано у води и разливено у посуде“.

9. 2. Семема „иситњено добро упржено свињско месо и конзервисано машћу, кавурма“ именује се лексемом *йржа*, као и деминутивним и хипокористичним ликом *йржичка*. Сличне семантике, тачније „свињско месо и изнутрице у комадићима, испржено и конзервисано заливеним машћу, кавурма“, јесте и лексема *сйржа*, са својим дериватом *сйржичка*.

9. 3. Семема „подужи комад осушеног меса, вешалица; подужи комад кртог и усољеног меса припремљен за сушење“ реализује се лексемом *вешелка* и дериватом *вешелче*.²⁰

9. 4. „Сушено и димљено месо“ именује се лексичком јединицом *йасйрма*.²¹ За обележавање ове реалије са нешто конкретизованијим значењем „сушено и димљено говеђе, овчије, козје или свињско месо“ лексему *йасйрма* налазимо и у Вуковом Рјечнику (Kruzsec, 2004, стр. 260).

9. 5. „Коцка исечене масноће, сланина“ идентификована је лексемом *сланинка*. 9. 5. 1. За „комад сланине са кожицом“ у употреби је лексема *кожљинка*. 9. 5. 2. Са значењем „велики комад осушене сланине“ забележена је лексема *ремењ*.

9. 6. „Остатак после топљења масти“ именује се лексемом *чварка*.

Лексичко-семантичко поље 10. *Јела од йоврћа* оскудно је и по броју семема, као и по њиховој лексичкој реализацији.

10. 1. Забележена је лексема *вариво* са значењем „чорбасто кувано јело од киселог купуса са месом или сланином“, као и деминутивни облик *варивце*.²²

10. 2. Семема „јело од упржених паприка, лука и парадајза“ назива се *йржено*.²³

10. 3. У оквиру ове тематске скупине забележена је и лексема *йарайбор*, која се употребљава у значењу „салата од свежег краставца, киселог млека и белог лука“.

19 Скок наводи да је у питању балкански грецизам (1972, стр. 654). Шкаљић (1966, стр. 518) ову лексему тумачи као турцизам персијског порекла.

20 У Банату се значење може конкретизовати, па се „сушено, димљено месо од задњег бута“ лексикализује синтагмом *задња шумка/шунка*, док се „сушено, димљено месо од предњег бута“ назива *йредња шумка/шунка* (Радовановић, 2013, стр. 464).

21 С. Петровић у свом раду *Неки йурцизми у срйскохрвайској кулинарској йерминологији* наводи да турцизам *йасйрма* према њеној класификацији припада групи где се називима за јело именује оно од чега се то јело справља (1995, стр. 226).

22 Овај облик бележи и *Речник йовора јуја Срдије* (Златановић, 2011, стр. 62).

23 Дистинкцију у значењу налазимо у *Речнику села Каменице код Ниша*, где се лексичком јединицом *йржено* лексикализује значење „општи назив за јело справљено пржењем“ (Јовановић, 2004, стр. 259).

Тематска скупина 11. *Колачи и слајкиши* садржи како лексеме домаћег порекла тако и лексеме које су у српски лексички фонд дошле посредством неког страног језика. Грађу ћемо посматрати заједно, без разврставања на ужа микропоља.

11. 1. Као општа лексема у овом семантичком пољу издваја се облик *колачѐ* у значењу „колач, слаткиш“ и лексема *колачѐнце* за коју се наводи да је у деминутивној и хипокористичној употреби.

11. 2. Семема „посластица од истопљеног и (најчешће) обојеног шећера или од чоколаде“ именује се галицизмом *домбѐна* и деминутивним обликом *домбѐнка* и *домбѐнче*. 11. 2. 1. „Бомбѐна са орасима“ назива се *ораслика*. 11. 2. 2. За „дугу, облук *домбѐну* у виду штапића“ користи се лексема *шијка*²⁴ у свом секундарном значењу.

11. 3. Лексеме *лизáлка* и *лизáлче* само су фонетски ликови за лизу, односно лизалицу.

11. 4. Као секундарно значење лексеме *дулка* у грађи је забележено „колачић припремљен од улупаних беланаца и шећера, пуслица“.

11. 5. Семема „јело припремљено кувањем зрелих шљива ранки са мало шећера“ именује се лексемом *киселица*.²⁵

11. 6. „Слатки намаз од воћа“ назива се *мармулаџа*²⁶; 11. 6. 1. „врста џема од беле дундеве и грожђа укуваних у слатком вину“ именује се лексемом *речѐљ*.

11. 7. „Врста индустријског слаткиша, напoлитанка“ именована је лексемом *џолишáнка*.

11. 8. За семему „јело од пиринча куваног у млеку“ употребљава се лексичка јединица *суклијаш*.²⁷

11. 9. Свакако најпознатији слаткиш јесте *чикулáџа* и њен деминутивни облик *чикулáшка*.

Лексичко-семантичко поље 12. *Пића* посматраћемо у оквиру 12. 1. *Безалкохолних* и 12. 2. *Алкохолних пића*. Груписање реалија према овом принципу сматра се веома старим јер се још у доба индоевропске заједнице разлико-

24 У овом примеру у питању је метафоричка асоцијација по облику, која је веома чест индуктор нових семантичких реализација, и доста често у садејству с неком другом мотивационом везом. Семантичка реализација секундарна је, индукована семама нижег ранга из основног семантичког значења, а свима им је извориште у семи која се односи на облик (Гортан Премк, 2004, стр. 90).

25 Ову лексему могли бисмо сврстати и у семантичко поље *Зимница*.

26 Ова лексема може се посматрати и у оквиру и семантичког поља *Зимница* у значењу „густо кувано воће“.

27 Пошто је начин припремања овог јела у млеку, може се сматрати и делом лексичко-семантичког поља *Млеко, млечни производи и јела од млека*. С обзиром на то да се односи на послатицу, одлучили смо се да лексему *суклијаш* уврстимо у поље *Колачи и слајкиши*.

вало пијење воде као потреба за гашењем жеђи од пијења неког пића које је имало само сврху опијања (Kruzsec, 2004, стр. 237; према: Vlajić-Popović). Спектар лексема у оквиру микропоља 12. 1. *Безалкохолна њића* веома је узак – свега једна лексема *сокче*, деминутивна и хипокористична форма у значењу „пиће од воћа“.

У оквиру микропоља 12. 2. *Алкохолна њића* најрепрезентативнији пример јесте *ракија* – општи назив за јако алкохолно пиће добијено дестилацијом воћа (Мирилов, 2016, стр. 87). 12. 2. 1. У грађи су забележени деривати *ракијичка*, као хипокористична форма и *ракијчешина* и *ракијчина*, као аугментативна форма, али не и мотивна реч. У *Речнику села Каменице код Ниша* потврђена је лексема *мученица*, која фигуративно означава ракију, као и деривати *ракиица* и *ракиишина* (Јовановић, 2004, стр. 162, 282). Стилски маркиране лексеме бележи и Вуков *Рјечник*, и то две са пејоративном конотацијом – *ракијешина* и *ракијешина* и једну са деминутивним обликом *ракијица* (Kruzsec, 2004, стр. 273).

12. 2. 2. Лексема *леђовача* употребљава се у значењу „врста лоше ракије“. Сличне семантике „слаба ракија која прва потече приликом печења“ јесте и лексема *њићок*.

12. 2. 3. „Слаба, лоша ракија“ реализује се лексичком јединицом *њидра*. Ово значење лексикализује се и лексичком јединицом *мочка*.

12. 2. 4. „Прва количина ракије при точењу“ именује се лексемом *њрвоићок*.

12. 2. 5 „Ракија од шљива“ назива се *сливовица*.²⁸

12. 2. 6. За „ракију од трешања“ употребљава се назив *црешњовача*.

Последње лексичко-семантичко поље везује се за 13. *Јела њриликом разних свећковина*. У оквиру овог поља учева се да су лексеме домаћег, словенског порекла. Највише је лексема које се тичу врста хлебова, а „они у великој мери осликавају стање у патријархалном друштву и богату културу народних обичаја“ (Савић-Грујић, 2010, стр. 257).

13. 1. Лексема *варвара*²⁹ употребљава се у значењу „јело од скуваних помешаних житарица, пшенице, кукуруза, ражи и јечма“. У *Речнику њовора Лужнице* не налазимо потврду за ову лексичку јединицу, већ лексему *варварица*, с тим што наводи да се „тога дана кува тзв. 'шарено вариво', које се справља од пасуља, кукуруза, пшенице, доба, грашка, леће и др.“ (Ђурић, 2018, стр. 77).

28 Како истиче Ј. Марковић (2009, стр. 60), као мотив за именовање пића може послужити и база од које је пиће израђивано, као што су шљива, јабука, крушка, дуња „у основи назива пића које је од тих воћака направљено“.

29 Како наводи Р. Мирилов (2016, стр. 89), ово јело спрема се за празник Света Варвара.

13. 2. Семема „поклон породиљи (обично погача, пита и сл. и дарови новорођенчету) које рођаке и комшинице доносе првих дана након порођаја, бадине” именује се лексемом *кравáј* и деминутивном изведеницом *кравáјче*.³⁰ У фонетском облику *кравáј*, ова лексема регистрована је и у *Речнику села Каменице код Ниша* В. Јовановића (2004, стр. 136), као и у *Речнику јовора Лужнице* где се употребљава у значењу „погачица, хлепчић који се меси кад у кући понестане хлеба, или у пригодним приликама“ (Ђирић, 2018, стр. 400).

13. 3. Лексичка јединица *ѓаскурица*³¹ употребљава се у значењу „обредни хлепчић“. Иако у *Речнику јабланичкој јовора* није уже детреминисано значење ове лексеме, у литератури се наилази на податак да се овај хлеб везује за посмртне обичаје, те да је у питању „народска прерада просфоре из грчког језика и црквене праксе, са основним значењем 'принос'“ (Богдановић, 2010, стр. 252).

13. 4. „Храна коју жена даје на гробљу другим женама за душу покојника“ означава се лексемом *рáздава*.

13. 5. Семема „један од 40 малих хлепчића, колачића који се месе на дан четереснице“ идентификује се називом *чеѓерéснице*.³²

Поред лексема које су домаћег (словенског) порекла, у грађи је забележено и више лексичких јединица које су у српски лексички фонд дошле посредством неког страног језика. Највише је турцизама, што је у блиској вези са факторима који утичу на вишеструке промене, у овом случају у питању су историјски фактори.³³

Као најфреквентније и најрепрезентативније турцизме издвојили смо следеће лексеме: *зејѓи́н*, *мезéнце*, *ѓáсѓрма*, *ѓиѓѓје*, *ракијѓчка*, *ракијѓѓина*, *сóвра*, *суклијáш*, *ѓазелѓк*, *ѓарáѓѓр*, *ѓиѓáњѓца*, *ѓиѓáњѓчка*, *ѓроѓијá*, *ѓрда*, *ѓѓáѓ*, *ѓѓáѓче*, *чорѓѓчка*, *чорѓѓáк*, *ѓѓѓра*, *ѓиѓѓрка*, *ѓиѓѓрче*.³⁴

30 На другом крају српског језичког простора, у Санаду и Мокрину, „погача која се носи новорођенчету“ именује се лексемом *ѓѓѓѓница* (Радовановић, 2011, стр. 235). У овом крају постоји и *ѓѓѓѓѓница*, односно „колач који се прави кад дете прохода“.

31 Особеност српске језичке традиције која се везује за лексему *хлеб* огледа се у симболичкој димензији ове намирице. У српском језику присутан је велики број назива за различите обредне хлебове, што у француском није случај. За лексему *ѓаскурице* С. Гудурић истиче да су то „хлепчићи умешени с мало свете водице, освећени на дан крсне славе, који се остављају на гробу“ (2015, стр. 530).

32 Значај хлеба у свакодневном животу одражава се и у језику, па тако постоје бројни изрази, пословице, длаголсови, па и клетве и псовке везане за хлеб. Значај хлеба превазилази исхрану, те он има традиционално ритуалну функцију: госта дочекујемо хлебом и сољу, али и верску функцију: у хришћанству је део евхаристије (Радоњић, 2017, стр. 89).

33 Животни услови (патријархални) утицали су да се у говору овдашњих Срба задрже неки турцизми, који су у раније ослобођеним крајевима нестали или су се проредили, изузимајући ону лексику која се постала део стандардне српске лексике (Вукићевић, 1996, стр. 269).

У лексиси кулинарства нашле су се и лексеме из других језика, и то: италијанског (*манџа*, *ѿоѿчка*, *чикулáда*, *чикулáшка*), француског (*домбóна*, *мармулáда*), немачког (*врúшиѿук*), грчког (*велија*, *комаѿи*, *ѿаскуриѿа*, *фелија*).³⁵

Анализа кулинарске лексике ексцерпирана из *Речника ѿвора јабланичкој краја* Радмиле Жугић наводи на следеће закључке.

Велики број лексема које се тичу кулинарске терминологије, богатство и шаренило које се односи на овај лексички слој, говори о томе да је храна неиздежни део живота и свакодневице, али и светковина и празника који су веома значајни у српској традицији и култури. Лексика кулинарства уједно се рефлектује и на материјалну културу Срба, те ће се њеним прикупљањем сачувати од заборава многи називи који данас нису у свакодневној употреби.

Од 16 семантичких поља, колико је издвојено у *Уѿиѿнику* Гордане Вуковић, ексцерпирана грађа покрила је 13 поља, будући да нису забележене лексеме у оквиру поља *Приѿремање хране* (грађа је обухватила само именице) и *Умаѿи* (нису пронађене лексеме које би биле сврстане у оквиру овог семантичког поља), док су лексеме у лексичко-семантичким пољима *Јела од ѿесѿа* и *Хлед*, *ѿеѿива* и *јела од брашна* посматране заједно. Најдројнија и најразноврснија лексичко-семантичка поља тичу се лексема које су у вези с хлебом и на тај начин указују на велику важност јела од житарица у исхрани становништва.

За многе реалије забележен је само деминутивни облик, попут *брашѿнице*, *колачѿе*, *коѿуѿнице*, *криѿшче*, *мезѿнце*, *месѿѿе*, *ѿоѿчка*, *ѿрѿжичка*, *ракиѿжичка*, *руѿчѿе*, *соѿѿѿе*, *сѿрѿжичка*, *ѿиѿквѿѿѿе*, што говори о томе да је дијалекатска лексика богата експресивношћу, те се одликује честом употребом деминуције и хипокористичности у говору.

За нека даља истраживања корпус се може проширити и глаголима који указују на начин припремања хране (*закѿснем*, *муѿим*, *ѿодсѿрим*, *развѿрим се*, *уѿѿивим*), придевима који реферишу на укусе (*длаѿѿ*, *ѿорчѿв*, *ѿорчѿѿв*, *киѿсел*, *љуѿѿѿ*, *рѿжен*), али и називима за особе који уживају у гурманству, било афирмативни или погрдни (попут лексеме *даничѿр*, *ђувечѿр*, *јешниѿ*, *јешниѿѿа*, *ненајѿешник*, *ненајѿешниѿѿа*). Широка је спектар и сативних глагола који се тичу пијанства и прекомерног конзумирања алкохола и хране (*изнајѿѿем се*, *изналóкам се*, *наљуљкам се*, *нарúдим се*, *наѿѿѿѿам се*, *наѿврѿѿам се*, *начукам*, *наѿѿлóкам се*).

34 Многе од ових лексема у основи имају лексему турског порекла, док је суфикс српског порекла, и то углавном суфикс који је веома продуктиван у деривацији.

35 О утицају немачког и француског говори чињеница да су ови језици између два светска рата били најпрестижнији језици Европе, па отуда на тим просторима и њихов неприкосновени примат у лексичком колонизовању осталих (Ивић, 1996, стр. 14).

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић, Н. (2010). Мотивациона основа творбе речи у вези са хлебом. У: Д. Жунић (прир.), *Традиционална естетска култура – хлеб* (249–254). Ниш: Универзитет у Нишу, Центар за научна истраживања.
- Вукићевић, М. (1996). Турцизми у називима покућства у говору Приштине и њене околине. У: Ј. Планкош (ур.), *О лексичким њозајмљеницама – зборник радова са научној скуџа* (269–277). Суботица – Београд.
- Гортан Премк, Д. (2004). *Полисемија и орјанизација лексичкој сисџема у срџском језику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Гудурић, С. (2015). Хлеб у француском и српском језику – кратак увид у етнографију говора. У: В. Dimitrijević (ур.), *Jezik, knjiŹevnost, diskurs* (523–535). Niš: Filozofski fakultet.
- Драгићевић, Р. (2010). *Лексиколоџија срџској језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Златановић, М. (2011). *Речник џовора јуџа Срџије*. Врање: Аурора.
- Ивић, М. (1996). Општи проблем на поглед туђица. У: Ј. Планкош (ур.), *О лексичким џозајмљеницама – зборник радова са научној скуџа* (11–17). Суботица – Београд.
- Јовановић, В. (2004). *Речник села Каменице код Ниша*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јовић, Н. (2018). Страни елементи у лексичи прераде примарних сточарских производа у говорима југоисточне Срџије. *Исходишџа*, 4, 141–158.
- Марковић, Ј. (2009). Називи пића са фитонимом у основи. У: Ј. Марковић (прир.), *Прилози из фџиџолиниџистџике V – зборник радова* (59–64). Ниш: Филозофски факултет.
- Мирилов, Р. (2016). *Кулинарска џерминолоџија Војводине* (одбрањена докторска дисертација). Филозофски факултет, Нови Сад.
- Радоњић, Д. (2017). *Кулинарска лексика у савременом срџском језику* (одбрањена докторска дисертација). Филолошки факултет, Београд.
- Петровић, С. (1995). Неки турцизми у српскохрватској кулинарској терминологији. *Јужнословенски филолоџ*, 11, 223–232.
- Радовановић, Д. (2011). Из кулинарске лексике Санада и Мокрина. У: В. Ружић и С. Павловић (ур.), *Лексиколоџија, ономасџика, синџакса – зборник у часџ Гордани Вуковић* (227–238). Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду.
- Радовановић, Д. (2013). Банатска месна трпеза. *Годишњак за срџски језик*, 13, 461–471.
- Радовановић, Д. (2017). Од Вукове трпезе из његовог Рјечника до Матичиног једнотомника. У: П. Пипер и В. Јовановић (ур.), *Словенска џерминолоџија данас* (577–586). Београд: Српска академија наука и зметности.
- Савић-Грујић, А. (2010). Лексика у вези са хлебом у Тимочком дијалекајском речнику Јакше Динића. У: Д. Жунић (прир.), *Традиционална естетска култура – хлеб* (254–258). Ниш: Универзитет у Нишу, Центар за научна истраживања.

- Симић Р. и Јовановић Симић, Ј. (2015). Рецептурни стил гастрономског дискурса. У: В. Dimitrijević (ur.), *Jezik, književnost, diskurs* (105–119). Niš: Filozofski fakultet.
- Стефановић, М. (2015). О дометима експерименталних метода у опису језичке слике света: асоцијативно поље као извор података (на материјалу стимулуса хлеб у руском и српском језику. *Зборник Маџице српске за филолоџију и лингвистичку*, LVIII, 65–85.
- Ђирић, Љ. (2018). *Речник њовора Лужнице*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Kruzsec, A. (2004). Vukova trpeza – kulinarska terminologija u prvom izdanju „Srpskog rječnika“ Vuka Stefanovića Karadžića (1818). *Зборник Маџице српске за филолоџију и лингвистичку*, XLVII (1–2), 233–296.
- Skok, P. (1971–1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. I–IV. Zagreb: JAZU.
- Škaljić, A. (1966). *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.

ИЗВОР

- Жугић, Р. (2005). *Речник њовора јабланичкој краја*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

SANDRA G. SAVIĆ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
THE SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE
BELGRADE

CULINARY LEXICON IN THE *DICTIONARY OF THE JABLANICA REGION* BY RADMILA ŽUGIĆ

Summary

The paper presents a lexical inventory regarding the culinary lexicon in the *Dictionary of the Jablanica region* by Radmila Žugić. Around 200 nouns are named for realms closely related to culinary art. The aim of the paper is to point on the material collected from the *Dictionary of the Jablanica region* to the richness and colour of a specific lexical and semantic system in the specific dialectal area. Excerpted material was analysed at the lexical-semantic level, where the lexemes were classified according to the narrower fields and microfields. It was also pointed out to the origin of some of the lexemes that came to the Serbian lexical fund through a foreign language.

The large number of lexemes concerning culinary terminology indicates the richness of this lexical layer. In this way, many terms that are not in everyday use are preserved from oblivion. Out of 16 semantic points, contained in Gorda-

na Vuković's Questionnaire, the material covered 13. The most numerous semantic field is related to bread.

Keywords: culinary lexicon; Dictionary of the Jablanica region; lexical-semantic level; semantic fields.